

OPONENTSKÝ POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE HISO FHS UK

NÁZEV PRÁCE: Ideál ženské krásy před a po roce 1989 - analýza diskursu v časopise Vlasta

AUTORKA: Bc. Helena Bělinová

KONZULTANT: PhDr. M Vávra

OPONENTKA: PhDr. Olga Šmídová PhD.

Předložená diplomová práce Bc. Heleny Bělinové se věnuje zajímavému a aktuálnímu problému normativních tlaků mediálních diskursů ideálů ženské krásy na ženy-čtenářky, ba ženy jako sociální kategorii a skupinu. Autorka zvolila historicky komparativní strategii výzkumu spolu s přístupem a metodou kritické/diskursivní analýzy k výzkumnému tématu diskursivního trans-formování obrazu ženy a její krásy v/skrze diskursivní praktiky a strategie předkládání, konceptualizace a kontextualizace této agendy. Analyzovala diskurs ženského, v období reálného socialismu prominentního časopisu Vlasta, a to v ročníku 1975 a texty téhož časopisu po Listopadu - v roce 2005, tedy historicky komparativně. Vhodně použila metodu C/DA k analýze velkého objemu textů se strategickou selekcí textů z archivu pak k podrobné analýze. Došla k závěrům o dosti zásadních rozdílech v ustrojení diskursů v obou obdobích (a režimech), v jejich sociální funkci a efektech. Tyto analyticky podložené závěry o podobách mýtu či ideálu ženské krásy v obou historických a sociálně-politických kontextech boří mnoho zjednodušených představ o podobě sociální konstrukce feminity (feminit) v/skrze veřejné (zde mediální) diskursy. V tom vidím zásadní přínos diplomové práce.

Práce je strukturována tradičně na teoretickou (resp. historicko-teoretickou část) a empirickou část a na diskusi.

Diplomantka na tématu pracuje dlouhodobě a na kvalitě práce je to patrné. Jde o práci původní, založenou na výběru relevantního případu (Vlasty) a na citlivé analytické práci s daty – texty ženského časopisu, na kultivovaném a čtenářsky atraktivním stylu podání nálezů. Autorka pracuje s pečlivě vybranou literaturou z několika oblastí poznání – feministických studií, historie socialismu a postavení žen za socialismu, kritické diskursivní a diskursivní teorie a analýzy. Parametry práce, které jsou pro oponenta nepominutelné, jsou zkrátka na velmi dobré úrovni. Potud laudatio.

V práci nacházím jen několik málo drobných kosmetických vad na kráse, několik nedotažeností a pár momentů, které cítím potřebu diskutovat.

Poněkud zjednodušeně je – i vzhledem k jeho instrumentální funkci v celku práce – pojednáno postavení žen v tehdejší společnosti. Některé údaje jsou nepřesné – např. o práci žen v provozech fyzicky nenamáhavých na rozdíl od mužů (např. ošetřovatelky, kdy váha pacienta nebyla relevantní, neboť nebyl kodifikován jako "břemeno" a tedy nebyla omezena

zátěž žen). Podobně kontext vývoje mediální scény a role médií je jen nastíněn, redukován na přítomnost cenzury za socialismu. Literatura k transformaci (zejm. privatizaci komercializaci, banalizaci atd.) masových médií po roce 89 je přitom dostupná (Šmíd, Jiráček, Koppllová, Benda...). Autorka místy na základě analýzy dobového diskursu o ženě pro ženy na stránkách vše-ženského časopisu Vlasty, který měl nadto značný monopol na tuto cílovou skupinu garantovaný politicky, sklouzává k deklarování „jak to skutečně bylo“, resp. oba diskursy dobový sociální a mediální diskursivní konstrukce ženství a krásy, ne vždy argumentovaně propojuje.

Sociální historie postavení žen za socialismu, ze které autorka čerpá, je (až na výjimku) polistopadová, je dílem polistopadového společenskovedního diskursu s jeho východisky a výkladovými rámci. Diskurs Vlasty je dobový - je z roku 1975. Jeho analýza pro účely diplomové práce je současná. Ženy v té době Vlastu a další tisk zpravidla četly „jako propagandu“ a sdělení na pozadí své zkušenosti nějak interpretovaly (mnohé i „proti intenci textu“ nebo četly „mezi řádky“). Ostatně byl orgánem Socialistického svazu žen, který byl součástí Národní fronty, kterou vedla KSČ. Autorka bohužel vynechává dosti podstatou okolnost: Jakou čtenářku (modelovou čtenářku) diskurs listu konstruuje? Toto omezení by měla výzkumnice ještě více reflektovat, neboť se výsledná analýza týká pravděpodobného účinku diskursu na čtenářky a čtenáře a sociální funkce diskursu ženství a krásy. Uznávám však, že by to úlohu velmi rozšířilo. Rozšířilo by ji o komparaci porovnatelných sociálních kontextů např. o podíl volného času žen nyní, podíl na vedoucích funkcích, průměrného platu na stejné pozici s muži, podíl žen a mužů s nadváhou...

Závěr (převzatý od Květy Jechové) o tom, že sociálně-ekonomický základ patriarchálního uspořádání již zmizel považuji za sporný, mj. i ve světle nálezů analýzy, tak i ve světle dnešních statistik a sociologických genderových studií.

Autorka věnuje poměrně málo prostoru definici klíčových analytických pojmů, jako je „stereotyp“ a typ. A dále takovým nástrojům zobecňování, jako je „konzervativní“ a „tradiční“. Obsah a smysl pojmu má sám svoji "sociální historii" a vůbec není v tomto kontextu samozřejmý. Také shrnující pojem "sofistikovaný" (styl) Vlasty v době normalizace by zasloužil rozvést. Upřesnit obsahově.

Oceňuji naopak, že autorka, jak bývá nedobrým zvykem, nereflektuje jen a jen difference mezi oběma dobovými mediálními diskursy, ale také podobnosti, resp. analogie. Kvituji, že sleduje diskontinuitu i kontinuitu témat, jejich změny i nezměny.

Jde o kvalitní práci, která je formálně i stylisticky na úrovni a především je původním výzkumným počinem. Autorka nahlodává některé zjednodušené představy o vymizení ideologie či „propagandy“ z mediálního obsahu, vyvrací představy sociální funkce a směru působení socialistické propagandy i mýty o svobodné, pluralitní, neutrální, vyvážené a neideologické působnosti dnešních masmédií.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit jako výbornou.

Otázky k diskusi :

Jaká témata, která mohou být pro reálné ženy za masa a kostí v té které místodobě relevantní, oba dobové diskursy (1975 a 2005) svorně vymisťují?

V čem je přítomnost soudobého normativního tlaku diskursu na ženy paradoxní, resp. v čem tkví tato paradoxnost (s. 81/2)?